

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ У
ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Виконала: студентка 2 курсу магістратури
PO1-M20 групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Кринтовська Аліна Сергіївна

Керівник: Горбатюк О. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри педагогіки та
управління навчальним закладом

Рецензент: Мелекєсцева Н. В.,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри
теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільський – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	7
1.1 Медіаосвіта у сучасній педагогічній парадигмі	7
1.2 Медіаграмотність і медіакомпетентність як ключова компетентність вчителя початкових класів	14
1.3 Медіаграмотний учень початкових класів: вимоги нормативних освітніх документів	23
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	30
2.1 Аналітичний огляд курсу з формування навичок медіаграмотності учнів початкових класів «Я у медіапросторі»	30
2.2 Інтеграція медіаграмотності в навчальні предмети початкової школи	36
2.3 Організація, зміст і перевірка ефективності експериментального дослідження.....	50
2.3.1 Констатувальний етап експерименту	51
2.3.2 Формувальний експеримент	55
2.3.3 Контрольний експеримент	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	76

ВСТУП

Однією з тенденцій розвитку сучасної освіти в Україні є перехід до інформаційного суспільства, що зумовлює використання медіа в освітньому просторі як важливого засобу розбудови Нової української школи.

У Законі «Про освіту» ключовими для Нової української школи визначено десять ключових компетентностей, одна з яких – інформаційно-цифрова, що передбачає впевнене, критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні.

Сучасні молодші школярі є активними споживачами медіаінформації, мають навички володіння комп'ютерною технікою. У повсякденному житті діти стикаються з оголошеннями, рекламою, інформаційними повідомленнями, які формують у них уявлення про модель сучасного світу, соціальні відносини. Медіа своїм віртуальним світом впливає на емоційний, інтелектуальний розвиток дитини, її психіку. У силу свого віку та розвитку дітям молодшого шкільного віку важко фільтрувати сприйняту інформацію, тому важливо з перших днів у школі формувати медіаграмотного користувача – навчати дітей критично ставитися до інформаційних повідомлень, розрізняти факти й судження, формувати здатність розуміти реальність, сприймати й аналізувати медіатексти.

Саме початкова школа сьогодні стає тим інформаційно-освітнім середовищем, яке формує медіаграмотну особистість, медіаспоживача, що вміє знаходити потрібну інформацію і перевіряти її достовірність, медіаторця, який грамотно і відповідально створює власні медіапродукти.

Дослідження різних аспектів медіаосвіти здійснюються науковцями багатьох країн. Питання медіаграмотності, вивчення медіа та їх впливу на суспільство, освоєння здобувачами освіти умінь і навичок, необхідних для

ефективної взаємодії із сучасними медіа, перебувають у центрі уваги таких зарубіжних науковців, як Р. Гоббс та Р. К'юбі (США), Ж. Гоне та К. Ермелен (Франція), Б. Шерб (Німеччина), й таких українських учених, як О. Баришполець, О. Волошенюк, Н. Габор, В. Іванов, Л. Найдьонова, І. Слісаренко, М. Тимошик.

Проблеми медіаосвіти початкової школи розглядають В. Маламед, О. Волошенюк, С. Пензай; дослідженням питань формування медіакомпетентності молодших школярів займаються такі зарубіжні вчені, як В. Вайдінгер, Р. Голоб, А. Ескода, Е. Лі, А. Малютіна, Е. Нікітіна, П. Пурі, Е. Схілдер, І. Толмачева, а також вітчизняні дослідники О. Волошенюк, Г. Дегтярєва, В. Іванов, В. Літостанський та інші.

У процесі аналізу наукової літератури з'ясовано, що впровадження медіаосвіти та формування медіакомпетентності молодших школярів стає дуже важливим аспектом в умовах сучасного світу та його нагальною потребою, проте залишається недостатньо дослідженим питанням, що й зумовлює **актуальність** наукового дослідження.

Мета дипломної роботи – схарактеризувати особливості формування медіаграмотності учнів початкових класів в умовах Нової української школи.

Досягнення окресленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- 1) з'ясувати сутність ключових понять, проаналізувати типові освітні програми, підручники, передовий педагогічний досвід з проблеми дослідження;
- 2) визначити структурний склад медіакомпетентності вчителя початкових класів НУШ;
- 3) схарактеризувати компоненти медіаграмотності молодшого школяра, висвітлити вимоги щодо формування навичок медіаграмотності здобувачів початкової освіти;
- 4) подати систему роботи з формування навичок медіаграмотності учнів початкових класів Нової української школи;

5) експериментально перевірити ефективність укладених завдань.

Об'єктом дослідження є процес формування медіаграмотності учнів початкових класів, а його **предметом** – система роботи з формування навичок медіаграмотності молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.

Гіпотеза дослідження. Процес формування медіаграмотного здобувача початкової освіти буде ефективним за таких педагогічних умов:

- 1) готовність учителя впроваджувати медіаосвіту в освітній процес початкової школи;
- 2) партнерська взаємодія школи та сім'ї;
- 3) організація різноманітних форм роботи, навчальних завдань, вправ, спрямованих на розвиток навичок медіаграмотності учнів початкових класів;
- 4) систематичне їх застосування в освітньому процесі початкової школи.

Методи наукового дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, її стану в педагогічному дискурсі, визначення власних позицій у досліджуваній проблемі); емпіричні (спостереження за освітнім процесом, вивчення досвіду роботи педагогів, анкетування, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), методи математичної обробки даних).

Організація дослідження. Експериментальне дослідження здійснювалося на базі 2-х класів Кам'янець-Подільської загальноосвітньої школи I-III ступенів №10 (2020-2021 н.р.).

Наукова новизна роботи полягає в описі процесу впровадження медіаосвіти в освітній процес початкової школи та спробі пошуків ефективних засобів формування навичок медіаграмотності учнів початкових класів НУШ.

Практичне значення дипломної роботи: результати дослідження можуть бути використані вчителями початкових класів в освітньому процесі початкової школи, а також здобувачами вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта

під час проходження педагогічної практики та написання наукових робіт.

Апробація роботи. Основні положення й результати дослідження представлено в доповідях на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, студентських конференціях, обговорено на заняттях наукової проблемної групи та на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Оpubліковано статтю «Педагогічні умови формування навичок медіаграмотності в початковій школі» у збірнику наукових праць «Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи».

Структура та зміст роботи. Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Обсяг роботи – 90 с.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дипломної роботи, визначено її мету, завдання, об'єкт та предмет, методи наукового дослідження, гіпотезу, новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «Теоретичні основи формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти» розкрито зміст ключових понять дослідження, схарактеризовано структуру медіакомпетентності вчителя початкових класів НУШ, висвітлено вимоги нормативних документів щодо формування навичок медіаграмотності здобувачів початкової освіти.

У другому розділі «Система роботи з формування навичок медіаграмотності учнів початкових класів Нової української школи» здійснено аналітичний огляд курсу з формування навичок медіаграмотності учнів початкових класів «Я у медапросторі», описано особливості інтеграції медіаграмотності в навчальні предмети початкової школи, обґрунтовано результати експериментального дослідження.

У висновках подано підсумки здійсненого теоретичного та емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

Впровадження медіаосвіти та формування навичок медіаграмотності молодших школярів стає дуже важливим аспектом в умовах сучасного світу та його нагальною потребою. Завчання вчителя початкових класів – навчити дітей молодшого шкільного віку сприймати Інтернет як інструмент пізнання і можливості підтримки контактів, поводитись у ній активно, ефективно, безпечно, культурно та з користю для свого розвитку.

Аналіз освітніх нормативних документів виявив, що у типових освітніх програмах передбачено роботу з формування медіаграмотності, проте вона не охоплює весь комплекс необхідних знань, умінь та навичок, необхідних для взаємодії з медіа.

На сьогодні також немає достатньо методичних рекомендацій, тому було запропоновано систему роботи з формування навичок медіаграмотності молодших школярів. Задля її впровадження необхідно було визначити наявний рівень сформованості медіаграмотності. Діагностика продемонструвала, що більшість учнів других класів мають середній та низький рівень. Тому в експериментальному класі було впроваджено систему роботи з урахуванням спеціальних вправ та завдань, усіх особливостей формування медіаграмотності.

Така система роботи складалася з чотирьох взаємопов'язаних етапів. Перший мотиваційний етап мав на меті формування мотиваційного компонента медіаграмотності і передбачав систему медіапродуктів, які входять до кола інтересів молодших школярів, другий теоретичний етап відповідав за формування інформаційно-пізнавального компонента, а третій (практичний) та четвертий (творчий) забезпечували розвиток діяльнісного компонента медіаграмотності. Таким чином, розроблена система роботи, що включала спеціальні вправи та завдання була спрямована на комплексне формування медіаграмотності відповідно до її структури та особливостей її розвитку.

Результат експерименту показав позитивні зрушення у динаміці рівнів сформованості медіакомпетентності. Тому вважаємо таку систему роботи ефективною для реалізації змістової лінії «Досліджуємо медіа» у контексті мовно-літературної освітньої галузі.

Виявлено, що процес формування навичок медіаграмотності здобувачів початкової освіти є ефективним за таких педагогічних умов:

1. Готовність учителя впроваджувати медіаосвіту в освітній процес початкової школи.

Для реалізації цього завдання вчитель сам повинен бути медіакомпетентним: розуміти особливості створення й функціонування медіа; вивчати негативні чинники, форми, способи впливу медіа, комп'ютерних технологій та методи захисту від них; дотримуватися правил безпеки в Інтернеті та соціальних мережах; розпізнавати ознаки інтернет-залежності школярів, попереджати й усувати їх.

Сучасні електронні медіа та інші медіапродукти, в яких поєднуються можливості всіх існуючих ЗМІ, зумовлюють реалізацію комплексу функцій впливу на оточуючих. Така багатофункціональність сприяє відкриттю широкого діапазону можливостей щодо вдосконалення освітнього процесу. Це, у свою чергу, вимагає від учителя використання у роботі електронних медіаресурсів, уміння планувати та чітко розуміти цілі і завдання своїх занять.

Сучасному педагогу Нової української школи необхідно мати високий рівень професійної культури, надавати перевагу творчому мисленню, постійно орієнтуватися на пошук та новизну, використовувати науково-технічні знання для вирішення технічних проблем.

2. Партнерська взаємодія школи та сім'ї.

Роль медіаосвіти зростає у молодшому шкільному віці, оскільки вона допоможе уникнути загроз, що можуть виникнути при звичайних домашніх щоденних видах діяльності дітей: перегляді телевізійних програм,

прослуховуванні музики, роботі з інформацією, здобутої в Інтернеті, користуванні смартфоном, планшетом тощо.

Взаємозв'язок школи з батьками щодо питань медіаосвіти забезпечується шляхом застосування традиційних форм (батьківські збори, засідання батьківського комітету, індивідуальні бесіди вчителів із батьками), так і спеціально розроблених заходів (лекцій і семінарів за участі педагогів і спеціалістів).

3. Організація різноманітних форм роботи й навчальних завдань, вправ, спрямованих на розвиток навичок медіаграмотності здобувачів початкової освіти, та систематичне їх застосування в освітньому процесі початкової школи.

Реалізація медіаосвіти в освітньому процесі початкової школи здійснюється на уроках, виховних годинах, у проектній діяльності, рольових іграх тощо. Діти молодшого шкільного віку радо сприймають використання засобів медіа на уроках і під час виконання домашніх завдань. Також вони із задоволенням відвідують пов'язані з темою уроку перегляди фільмів, виставки.

Отже, мети роботи досягнуто, заплановані завдання виконано. Отримані результати проведеного дослідження підтверджують вірогідність висунутої гіпотези. Перспективою дослідження вважаємо розробку теоретико-методологічних аспектів проблеми формування медіаграмотності молодших школярів відповідно до тенденцій Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонченко М. Дефініція поняття «інфомедійна грамотність педагога» // Інфомедійна грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти : збірник статей / Редкол. : В. Ф. Іванов (голов. ред.) [та ін.]. Київ : Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. С. 12-21.
2. Баженова Л. М. Медиаобразование школьника (1-4 классы) : пособ. для учителя. Москва, 2004. 55 с.
3. Баришполець О. Чинники впливу засобів масової інформації на аудиторію // Соціальна психологія. 2006. № 6. С. 153-163.
4. Баришполець О. Т., Найдьонова Л. А., Мироненко Г. В. та ін. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : навчально-методичний посібник. Київ : Міленіум, 2018. 440 с.
5. Большакова І. Змістова лінія «Досліджуємо медіа». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T6GKg1kQ6wA> (дата звернення: 20.12.2020).
6. Большакова І., Пристінська М. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Ч. 1. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 96 с.
7. Бондаренко Е. А. Технологии медиаобразования в современной школе // Наукові записки. Сер.: Педагогіка. 2013. № 3. С. 8-13.
8. Варзацька Л. О., Трохименко Т. О. Українська мова та читання : підручник для 2 кл. закладів загальн. серед. освіти : у 2 ч. Ч. 1. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2019. 160 с.
9. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г. Українська мова та читання: підруч. для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.

10. Вашуленко О. В. Українська мова та читання: підруч. для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.
11. Волошенюк О., Мокрогуз О. Батьки, діти та медіа: путівник із батьківського посередництва / ред. В.Іванова, О.Волошенюк. Київ : ЦВП, АУП, 2017. 79 с.
12. Волянська О., Пилипенко В., Сапелкіна О. Роль засобів масової інформації в соціалізації агресії // Персонал. 2004. № 7. С. 88-91.
13. Гриневич М. С. Медіаосвітні квести // Вища освіта України. Тем. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Київ : Гнозис. 2009. № 3 (дод. 1). С. 153-155.
14. Груцо Е. И. Медиаобразование как фактор развития личности в условиях перехода к информационному обществу. URL: <http://www.pws-conf.ru/nauchnaya/lss2009/153-smi-mediakultura/7303-mediaobrazovanie-kak-fakt.html> (дата звернення: 15.02.2021).
15. Дем'яненко О. О. Медіаосвіта в сучасній школі // Всесвітня література в школах України. 2016. №6. С. 3-7.
16. Державний стандарт початкової освіти // Учитель початкової школи. 2018. № 4 (вкладка). С. 1-16.
17. Єрмоленко А. О. Медіакомпетентність як необхідна складова професійної майстерності сучасного педагога // Вісник. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 137. С. 330-333.
18. Захарійчук М. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Частина 1. Київ : Грамота, 2019. 112 с.
19. Збірник статей V міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2017. 393 с.

20. Іваниця Г. А. Українська мова та читання : підруч. для 2 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах): Ч. 1. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 80 с.
21. Іванова І. Реалізуємо змістову лінію «Досліджуємо медіа» в початкових класах НУШ. Практичні поради для вчителя. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TRquTJrcuBI&t=4812s> (дата звернення: 18.06.2021).
22. Імерідзе М. Б. Специфіка формування медіаосвітньої компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін у сучасних вишах // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. 2016. № 135. С. 263-266.
23. Інтеграція інфомедійної грамотності у навчальний процес. Навчально-методичні матеріали проекту «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність». Київ : IREX в Україні, 2019-2020. URL: bit.ly/IREX-L2D-Int (дата звернення: 26.08.2021).
24. Іщенко О. Л., Логачевська С. П. Українська мова та читання: підруч. для 2 класу закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.): Ч.1. Київ: Літера ЛТД, 2019. 96 с.
25. Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Рак Т. Є. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: словник-глосарій. Львів : «СПОЛОМ», 2011. 327 с.
26. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) (2016). URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/16501/2016-04-27-kontseptsiya-vprovadzhennya-mediaosvity-v-ukraini-nova-redaktsiya/> (дата звернення: 14.01.2021).
27. Кравцова Н., Романова В., Савчук А. Українська мова та читання: підруч. для 2 класу закл. загал. серед. освіти. У 2 ч. Ч.1. Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. 128 с.

28. Куцуруба В. В., Старостіна Є. О. Формування медіакомпетентності другокласників у контексті освітніх інновацій. URL: <https://vspu.edu.ua/content/hot/rey/doc2/a16.pdf> (дата звернення: 10.09.2021).

29. Литвин А. В., Робак В. Є. Завдання медіаосвіти в підготовці фахівців // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2013. № 3. С. 31-37.

30. Литовченко І. В., Максименко С. Д., Болтівець С. І. Діти в Інтернеті: Як навчити безпеці у віртуальному світі : посібник для батьків. К. : Видавництво ТОВ «Видавничий Будинок «Аванпост-Прим», 2010. 48 с.

31. Медіаграмотність на уроках суспільних дисциплін : посібник для вчителя / за ред. В. Іванова, О. Волошенюк, О. Мокрогуза К. : Центр вільної преси, Академія української преси, 2016. 201 с.

32. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі: посібник для вчителя / Бакка Т., Голощапова В., Дегтярьова Г., Євтушенко Р., Іванова І., Крамаровська С., Мелещенко Т, Шкребець О. / За редакцією Волошенюк О., Іванова В. К. : ЦВП, АП, 2017. 197 с.

33. «Медіаграмотність у запитаннях та відповідях»: Навчальна програма / Літостанський В. В., Іванов В. Ф, Волошенюк О. В., Даниленко В. І., Мележик В. П. Київ, 2014. 32 с.

34. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ : ЦВП, АУП, 2018. 234 с.

35. Медіакомпетентність – вміння для життя сучасної людини. URL: <http://journal.osnova.com.ua/download/3-476-61664.pdf> (дата звернення: 12.09.2021).

36. Медіакомпетентність фахівця : колективна монографія / за наук. ред. Г. В. Онкович. Київ : Логос, 2013. 287 с.

37. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.

38. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник для студентів педагогічних коледжів / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2014. – 431

39. Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів: монографія / [О. Т. Баришполец, О. Л. Вознесенська, О. Є. Голубева, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдьонова, Н. О. Обухова Н. І. Череповська] ; за наук. ред. Л. А. Найдьонової, Н. І. Череповської; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Міленіум, 2014. 348 с.

40. Навчальна онлайн-гра «Медіазнайко». URL: <http://www.aup.com.ua/Game/> (дата звернення: 10.10.2020).

41. Найдьонова Л. А. Кібер-булінг або агресія в інтернеті: способи розпізнавання і захист дитини: методичні рекомендації // Серія: На допомогу вчителю. Вип. 4. Київ, 2011. 34 с.

42. Наумчук В. І., Наумчук М. М., Коник Н. Я. Українська мова та читання: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 1. Тернопіль : Астон, 2019. 144 с.

43. Наумчук В. І., Наумчук М. М., Коник Н. Я. Українська мова та читання: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 2. Тернопіль : Астон, 2019. 144 с.

44. Нова грамотність у цифровому столітті // Матеріали обласної науково-практичної інтернет-конференції / Автор-упорядник Ю. М. Зоря. Черкаси : ЧОПООП, 2016. 107 с.

45. Нова інформаційна ситуація та тенденції альтернативного розвитку ЗМК в Україні: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції

студентів та молодих вчених / за заг. ред. канд. філос. наук, доц. Л. В. Квасюк. Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. 280 с.

46. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf> (дата звернення: 10.10.2020).

47. Нова українська школа: методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з предметів мовно-літературної галузі в початковій школі. Навчально-методичний посібник / І. П. Старагіна / За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ : АУП, ЦВП, 2020. 58 с.

48. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

49. Норберт Б. Абетка медіа / За загал. ред. В. Ф. Іванова; Переклад з німецької В. Климченка. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2015. 177 с.

50. Онкович Г. В. Медіаосвіта : експерим. програма баз. навч. курсу для студ. вищ. навч. закл. Київ : Логос, 2010. 40 с.

51. Остапенко Г. С. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1. Київ : Світич, 2019. 128 с.

52. Остапенко Г. С. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 2. Київ : Світич, 2019. 128 с.

53. Пономарьова К. І. Українська мова та читання 2 клас (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Оріон. 2019. 148 с.

54. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

55. Практична медіаграмотність для бібліотек / Власюк О. В., Потапова В. І., Срібна І. І. / За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ : АУП, ЦВП, 2019. 61 с.

56. Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи: зб. наук. праць. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2018. 244 с.

57. Практична медіаосвіта: авторські уроки : збірка / ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; за науковою редакцією В. В. Різуна. Київ : Академ. укр. преси, Центр вільної преси, 2013. 447 с.

58. Савченко О. Я. Українська мова та читання 2 клас (у 2-х частинах). Ч. 2. 2019. 148 с.

59. Сагайдак Г. М. Медіаосвіта як засіб виховання сучасного школяра // Обрії. 2013. №2(37). С. 25-27.

60. Сапун Г., Придаток О. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. середн. освіти. У 2-х ч. Ч. 1. Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. 112 с.

61. Сапун Г., Придаток О. Українська мова та читання: підруч. для 2 кл. закл. загал. середн. освіти. У 2-х ч. Ч.2. Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. 112 с.

62. Сервіс для створення коміксів. URL: <https://www.pixton.com> (дата звернення: 15.10.2020).

63. Словник Media IQ – твій медійний інтелект. URL: <http://media-iq.tilda.ws/glossary> (дата звернення: 04.09.2021).

64. Сулім А. А. Медіакомпетентність як результат упровадження медіаосвіти. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vkhnu/Soc_kom/2011_968/content/sulim.pd10 (дата звернення: 02.10.2021).

65. Сучасний простір медіаграмотності та перспективи його розвитку: зб. наук. праць. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2019. 435 с.
66. Сходинки до медіаграмотності: Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2-4 класів із навчанням українською мовою, а також російською та іншими мовами національних меншин / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України, Академія української преси. Київ : АУП, ЦВП, 2014. 28 с.
67. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти : 1-2 та 3-4 класи. Київ : Видавництво «Світоч», 2019. 336 с.
68. Тулодзєцький Г., Герціг Б., Графе С. Медіаосвіта в школі та на уроці: Основи і приклади / За загал. ред. В. Ф. Іванова; Пер. з нім. В. Климченка. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 405 с.
69. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. М. : Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. 616 с.
70. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиаккомпетентности. Таганрог : Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та, 2010. 64 с.
71. Червінська І. Б. Медіадидактика початкової школи: концепція та методичні вказівки: методичний посібник. Івано-Франківськ: Вид-во НАІР, 2019. 72 с.
72. Череповська Н. Медіакультура та медіаосвіта учнів ЗОШ: візуальна медіа культура. Київ : Шкільний світ, 2010. 128 с.
73. Чернова Л. О. Медіаграмотність як ключова компетентність сучасного вчителя. URL: http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/scientific_conference/75/3/75-03_41-42.pdf (дата звернення: 18.03.2021).

74. Шарко В. Д. Медіакомпетентність як складова методичної підготовки вчителя та її діагностування // Інформаційні технології в освіті. 2012. № 13. С. 84-90.

75. Шворак К. В., Карпик І. В. Медіакомпетентність та медіаграмотність – базові компетентності педагога НУШ // «Молодий вчений». № 12.1 (64.1). 2018. С. 9-12.

76. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність : посібник для вчителя. Вид. 2-ге, стер. Київ : Центр Вільної Преси, 2017. 319 с.

77. Шумаєва С. Медіакомпетентність як складова загальної мас-медійної просвіти учнів // Психологопедагогічні проблеми сільської школи: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші]. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. Випуск 48. 320 с.

78. Як можна протидіяти «фейковим новинам»? Аналіз. Київ : Фонд Фрідріха Науманна за Свободу, Академія української преси, 2019. 32 с.

79. The Partnership for 21st Century Skills. Framework for 21st Century Learning. URL: https://www.teacherrambo.com/file.php/1/21st_century_skills.pdf (дата звернення: 30.06.2021).

80. UNESCO опублікувала п'ять принципів медійної та інформаційної грамотності, 2017 р. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/yunesko_opublikovala_pyat_printsipiv_mediynoi_ta_informatsiynoi_gramotnosti (дата звернення 22.12.2020 р.).